

**EDUKACJA ARCHEOLOGICZNA
NA PRZYKŁADZIE DZIAŁALNOŚCI
KOŁA ARCHEOLOGICZNEGO PRZY SZKOLE PODSTAWOWEJ
IM. MIKOŁAJA KOPERNIKA W BIADKACH
(WOJ. WIELKOPOLSKIE)**

**ARCHAEOLOGICAL EDUCATION ON THE EXAMPLE OF THE
ARCHAEOLOGICAL CLUB AT THE MIKOŁAJ KOPERNIK
PRIMARY SCHOOL IN BIADKI
(WIELKOPOLSKIE VOIVODESHIP)**

Paulina Przepiórka

pkprzepiorka@gmail.com
ORCID: 0009-0007-8889-3745

Patrycja Filipowicz

Wydział Archeologii UAM
patfil@amu.edu.pl
ORCID: 0000- 0002-2080-7499

ABSTRACT: In the article, we discuss the role of archaeological education on the example of the activities of the Archaeological Club at the Mikołaj Kopernik Primary School in Biadki, in the Wielkopolska Voivodeship. The establishment of the Club was the aftermath of a community archaeology project carried out in the village in 2021. We present the aims, methods and results of the activities of this club, which aims to promote knowledge about the past and develop interest in archaeology among students and dispel myths about it. This example shows how archaeological education can be an effective tool to enrich the teaching process and arouse interest in this field of study.

KEYWORDS: public archaeology, popularization of archaeology, society, archaeological education, archaeological workshops

Na powinność publicznej edukacji w zakresie archeologii i popularyzacji jej osiągnięć społeczeństwu wskazuje szereg ważnych dokumentów, podkreślających aspekt społeczny oraz ideę publicznej własności dziedzictwa archeologicznego. Jednym z nich jest Karta Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym – tzw. Karta Lozańska, przyjęta w 1990 r. przez Międzynarodową Radę Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS). Artykuł 7 tejże podkreśla celowość oraz istotę „prezentacji dziedzictwa archeologicznego opinii publicznej”. Na jej podstawie został opracowany tekst Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego¹, podpisanej w 1992 r. w La Valetta, potocznie zwanej Konwencją Maltańską, ratyfikowaną przez Polskę w 1996 r. Zgodnie z zawartymi w niej zapisami za elementy dziedzictwa archeologicznego uznano wszystkie pozostałości i obiekty oraz wszystkie inne ślady ludzkości z minionych epok, które winny być chronione i promowane jako źródła wspólnej europejskiej pamięci oraz jako instrumenty badań naukowych, podejmowanych przez historyków i przedstawicieli innych nauk¹. Obowiązującym w Polsce aktem prawnym, uwzględniającym europejskie normy w zakresie ochrony dziedzictwa archeologicznego, jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.² Zawiera ona zapis wskazujący, że jednym z obowiązków wynikającym z opieki nad zabytkami jest „popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury” (art. 5, ust. 5). Do podobnych działań ustawa zobowiązała także wojewódzkich konserwatorów zabytków (art. 91, ust. 4, pkt 8). Dodatkowo normy postępowania, którymi w swych działaniach powinni kierować się archeolodzy, zostały również zawarte w Zbiorze zasad postępowania i norm etycznych środowiska archeologów w Polsce, opracowanym i uchwalonym przez Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych Wydziału PAN 24 października 2003 r. oraz w Kodeksie postępowania członka Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich z 2010 r. Oba z wyżej wymienionych dokumentów zawierają zapisy dotyczące konieczności upowszechniania wiedzy na temat dziedzictwa archeologicznego (Pawleta, 2020, s. 175–176). W związku z powyższym w ostatnich latach środowisko archeologiczne, w duchu rozumienia archeologii nie tylko jako nauki, ale jako praktyki społecznej, coraz większy nacisk kładzie na edukację i popularyzację archeologii, które niosą z sobą wiele korzyści, a przede wszystkim mają realny wpływ na postrzeganie przez społeczeństwo wartości, jakie zawiera w sobie dziedzictwo archeologiczne, co w konsekwencji ma bezpośredni wpływ na jego skuteczną ochronę i zachowanie (por. Chowaniec, 2010, s. 10).

Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób działalność Koła Archeologicznego wpływa na postrzeganie i zrozumienie dziedzictwa archeologicznego wśród uczniów, a także jakie są potencjalne korzyści edukacyjne wynikające z uczestnictwa w takich zajęciach oraz czy dobrane metody i narzędzia edukacyjne spełniły swoje zadanie w efektywnym budowaniu wiedzy i zainteresowań

¹ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19961200564>

² <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20031621568>

archeologią. Aby odpowiedzieć na te pytania, artykuł omawia jedną z form edukacji archeologicznej na przykładzie działań realizowanych w trakcie spotkań Koła Archeologicznego przy Szkole Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Biadkach (woj. wielkopolskie) oraz przedstawia wstępne wnioski dokonane na podstawie obserwacji uczniów biorących udział w zajęciach prowadzonych w trakcie pierwszego roku działalności koła w 2022 r. W pierwszej części tekstu przedstawione zostaną działania z zakresu archeologii wspólnotowej, które miały miejsce we wsi Biadki i stanowiły bezpośredni kontekst oraz impuls do nawiązania długoterminowej współpracy z miejscową szkołą podstawową. W dalszej kolejności omówione zostaną wybrane metody i narzędzia edukacji archeologicznej zastosowane podczas zajęć z uczniami. W ostatniej części zawarte zostały wnioski i refleksje wynikłe podczas obserwacji dokonanych w trakcie tych zajęć.

ARCHEOLOGIA WSPÓLNOTOWA WE WSI BIADKI

Edukacja archeologiczna oraz popularyzacja archeologii to nadrzędne cele archeologii publicznej (ang. *public archaeology*) powstałej w latach 70. XX wieku i będącej odpowiedzią na potrzeby wypracowania wspólnego stanowiska między archeologami a społeczeństwem, dotyczącego zarządzania dziedzictwem kulturowym (Deskur, 2009, s. 283–286). Z kolei archeologia wspólnotowa (ang. *community archaeology*), stanowiąca element szeroko rozumianej archeologii publicznej, ma na celu angażowanie społeczeństwa w archeologiczne projekty i inicjatywy badawcze na wszystkich etapach ich realizacji, jak również wzajemną komunikację i współpracę między archeologami, zarządzającymi dziedzictwem i różnymi ekspertami a społecznościami lokalnymi (Marshall, 2002, 2018; Tully, 2007, s. 57–159; Thomas, 2017, s. 14–18, za: Pawleta, 2020, s. 179).

Praktyki wdrażania idei archeologii publicznej, w tym wspólnotowej, podczas przeprowadzanych badań stają się coraz ważniejszym sposobem uprawiania archeologii w wielu krajach europejskich, a dobrym przykładem tego typu działań jest międzynarodowy projekt naukowy CARE, którego pełna nazwa brzmi Community Archaeology in Rural Environments – Meeting Social Challenges, realizowany w latach 2019–2021. Jego celem było zbadanie możliwości zastosowania oraz odbioru i konsekwencji działań z zakresu archeologii wspólnotowej w różnych krajach europejskich (Lewis i in., 2022, s. 267–286). W badaniach terenowych udział brali archeolodzy i lokalne społeczności z krajów partnerskich projektu: Wielkiej Brytanii, Holandii, Czech oraz Polski, a w każdym z wymienionych państw zastosowano spójną metodykę i metodologię badawczą. Wsie, na terenie których działali archeolodzy, miały zwykle średniowieczny rodowód oraz są zamieszkiwane aż do chwili obecnej. Podczas prac terenowych ich mieszkańcy pod nadzorem archeologów prowadzili własne badania archeologiczne, a następnie dokonali wstępnej identyfikacji znalezisk, co finalnie miało pozwolić na przestrzenną rekonstrukcję rozwoju danej osady oraz określić historię jej zasiedlenia (Kobińska i in., 2022, s. 81–82).

Ostatnim z trzech wytypowanych na potrzeby projektu miejsc w Polsce, w którym realizowano prace badawcze, była wieś Biadki, leżąca w południowej części województwa wielkopolskiego, między Ostrowem Wielkopolskim a Krotoszynem. Jest to największa wieś w gminie Krotoszyn, zamieszkiwana obecnie przez 1395 mieszkańców (stan na 31.12.2023 r.)³. W przeprowadzonych tam badaniach brały udział głównie miejscowe dzieci w wieku szkolnym – ok. 200 osób oraz archeolodzy m.in. z Wydziału Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w tym autorki niniejszego artykułu. Każdego dnia w innej lokalizacji (na gruntach należących do gminy Krotoszyn) zakładano pięć wykopów, każdy o wymiarach 1 x 1 m. Podzieleni na zespoły wolontariusze, mający do dyspozycji profesjonalny sprzęt, z pomocą archeologów wykonywali czynności, takie jak: eksploracja wykopów warstwami mechanicznymi o miąższości 10 cm, pomiary czy dokumentację rysunkową oraz fotograficzną. W trakcie badań odnaleziono głównie przedmioty nowożytnie (fragmenty naczyń ceramicznych, elementy kafli piecowych, a także jeden guzik) (por. Krzepakowski, 2021), co w znaczący sposób nie przyczyniło się do poznania historii tejsze wsi. Na szczególną uwagę zasługuje jednak sam pozytywny odbiór omawianych działań, których efektem było duże zainteresowanie dzieci i młodzieży nie tylko lokalną historią, ale też ogólnie samą archeologią. Badania były nie tylko okazją do zobaczenia na żywo pracy archeologów, ale też stwarzały możliwość osobistego uczestniczenia w badaniach wykopaliskowych. Widoczny był duży zapał do pracy, którą dzieci wykonywały starannie i z dużym zaangażowaniem, a do każdego znaleziska podchodziły bardzo emocjonalnie i osobiście (por. Filipowicz, 2022, s. 100–107).

W działania związane z projektem CARE od samego początku zaangażowani byli zarówno uczniowie, jak i nauczyciele ze Szkoły Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Biadkach, na której terenie odbyły się pierwsze prace archeologiczne. Pokłosiem tego było podjęcie współpracy między szkołą a Wydziałem Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w ramach której działalność rozpoczęło Koło Archeologiczne (Filipowicz, 2022, s. 108).

WYBRANE METODY I NARZĘDZIA EDUKACJI ARCHEOLOGICZNEJ

Spotkania Koła Archeologicznego odbywały się w Szkole Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Biadkach i miały charakter działań pilotażowych, których celem było zweryfikowanie zasadności wybranej formy edukacji archeologicznej na kolejne lata oraz zebranie wstępnych informacji dotyczących społecznego odbioru tej inicjatywy.

Stanowiły one cykl pięciu zajęć poruszających najpopularniejsze tematy związane z archeologią, takie jak życie w epoce kamienia, sekrety mumii, tajniki pracy archeologa czy warsztaty ceramiczne. Metody i narzędzia zastosowane podczas omawianej

³ <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>

edukacji archeologicznej w ramach zajęć koła archeologicznego były zróżnicowane i dostosowane do potrzeb oraz możliwości poznawczych uczniów na poziomie szkoły podstawowej, a kryterium ich doboru miało na celu jak największe zaangażowanie uczniów w przeprowadzane zajęcia.

Spotkania każdorazowo składały się z dwóch części: prelekcji z prezentacją multimedialną oraz zajęć o charakterze warsztatowym. Krótki wykład stanowił wprowadzenie teoretyczne do omawianego tematu, niezbędne do zrozumienia kontekstu i metod badawczych stosowanych w archeologii. Dostosowany był do poziomu wiedzy słuchaczy i wzbogacony materiałem wizualnym w postaci prezentacji multimedialnej, który miał pomóc w zobrazowaniu i lepszym przyswojeniu przekazywanej wiedzy. Warsztaty stanowiły połączenie teorii z praktyką i pozwalały uczestnikom na aktywne zaangażowanie w proces odkrywania przeszłości. Przybierały różne formy: od analizy stratygrafii przez odtwarzanie pradziejowych malowideł aż po warsztaty związane z dawnymi technikami produkcji naczyń ceramicznych. Korzyści z zastosowania tego typu metod edukacyjnych to przede wszystkim lepsze przyswajanie wiedzy, ale również rozwijanie umiejętności komunikacji i pracy zespołowej czy pobudzenie kreatywności, a w odniesieniu do dziedziny archeologii także lepsze przyswojenie procesów archeologicznych czy rozwój umiejętności analitycznych.

POTENCJAŁ EDUKACJI ARCHEOLOGICZNEJ

Podczas zajęć Koła Archeologicznego zastosowano metodę obserwacji uczestniczącej, w ramach której autorki systematycznie obserwowały uczniów w trakcie spotkań. Taka metoda umożliwia zbieranie bezpośrednich danych o zachowaniach, postępkach i interakcjach uczestników, bez pośrednictwa ankiet czy wywiadów. Obserwacja obejmowała zarówno zajęcia praktyczne, jak i teoretyczne, co pozwoliło na kompleksową analizę procesu edukacyjnego.

W trakcie przeprowadzonych spotkań dokonano wielu wartościowych obserwacji, przede wszystkim dotyczących zaangażowania uczniów w odbywające się zajęcia, co było wyraźnie widoczne od samego początku funkcjonowania Koła. To uczniowie wyszli z inicjatywą tworzenia plakatów w formie kolorowych prac plastycznych, przedstawiających założenia przyszłych zajęć. Ich forma i charakter musiały być na tyle atrakcyjne, aby zachęcić pozostałych uczniów do przybycia i wzięcia udziału w spotkaniach. W ten sposób autorzy prac sami stawali się poniekąd popularyzatorami archeologii wśród swoich rówieśników.

Zaangażowanie to towarzyszyło uczestnikom podczas wszystkich manualnych działań wykonywanych w trakcie zajęć, co wskazywało na zasadny wybór samej formy kształcenia o archeologii. Krótkie teoretyczne wprowadzenie miało na celu zbudować tło dla zajęć angażujących, podczas których wiedza utrwalana była za pomocą zabawy i nieformalnych dyskusji toczących się między archeologami a młodzieżą. Metoda polegająca na połączeniu nauki i zabawy, nosząca nazwę edutainment, wykorzystywana jest w edukacji dla bardziej efektywnego przyswajania przedstawianych

treści. Stwarza warunki do interakcji z widzami, jednocześnie wywołując w nich emocje, dzięki którym nie tylko szybciej opanowują oni przedstawiany im materiał, ale dodatkowo jest to dla nich przyjemnym doświadczeniem, do którego chętnie wracają (Pawleta, 2014, s. 218–219). Jest ona również z powodzeniem stosowana podczas działań edukacyjno-popularyzatorskich w archeologii, przede wszystkim w trakcie festynów czy lekcji muzealnych (Pawleta, 2016, s. 178–179).

Jednym z najciekawszych elementów, które udało się dostrzec w zachowaniu dzieci uczestniczących w warsztatach, była pozytywna weryfikacja wiedzy zdobytej podczas prac terenowych w trakcie trwania projektu CARE. Przejawiało się to przede wszystkim przez znajomość i używanie charakterystycznego dla dziedziny archeologii słownictwa, jak np. eksploracja, artefakt, stratygrafia itp. Skłania to do przemyśleń co do formy przekazywania fachowej wiedzy nieprofesjonalistom. Z pewnością zasadne jest edukowanie w sposób zrozumiały dla odbiorcy, adekwatny do jego wieku oraz wiedzy (Pawleta, 2014, s. 215). Naukowy przekaz, pełen charakterystycznego dla danej dziedziny żargonu, jest często skomplikowany dla laików i może prowadzić do negatywnych skutków w postaci przede wszystkim niezrozumienia przekazywanych treści, a co za tym idzie do zniechęcenia nimi odbiorców. W przypadku jednorazowych wydarzeń, gdzie kontakt ze społeczeństwem jest krótki, warto przestrzegać powyższych założeń. Jednak dysponując możliwością dłuższego kontaktu, jak to miało miejsce podczas trzydniowych prac terenowych czy cyklu spotkań Koła Archeologicznego, należy stopniowo zapoznawać odbiorców z fachową nomenklaturą, wyjaśniając im przy tym wyczerpująco znaczenie używanych terminów.

Kolejnym zaobserwowanym podczas zajęć rezultatem doświadczeń z archeologią wspólnotową okazała się znajomość technik i metod badań terenowych oraz sprzętu wykorzystywanego w ich trakcie. Prelekcje ugruntowały jednak naszkicowany w trakcie projektu CARE obraz archeologa i jego pracy, która to w rzeczywistości w większości odbywa się w zaciszu gabinetu. Jest to istotne w dobie internetu i łatwości dostępu do często niezaweryfikowanych informacji. W wyobraźni wielu osób pokutuje ciągle, stworzony dekady temu, jednak na bieżąco podsycany przez twórców gier czy filmów, błędny obraz archeologa, który jest przede wszystkim charyzmatycznym poszukiwaczem przygód ratującym świat. Kategoryzacji wykorzystywanych motywów archeologicznych w kulturze masowej dokonał Cornelius Holtorf (2007), wyróżniając obok już wspomnianego archeologa-łowcy przygód, także detektywa, odkrywcę czy strażnika pozostałości przeszłości. Po części winna jest temu nie tylko sama popkultura – przez telewizję i kino oraz postaci, takie jak Indiana Jones czy Lara Croft ukształtowany został stereotypowy obraz archeologa (Holtorf, 2005, s. 34), ale również brak dostępu do kompetentnej, rzetelnej wiedzy na temat faktycznej pracy archeologa i roli samej dziedziny, pośrednio spowodowany również podejściem samych archeologów marginalizujących działania popularyzatorskie i edukacyjne skierowane do społeczeństwa. Aby zmienić ten stereotyp, należy uświadamiać społeczeństwu, że archeologia zajmuje się nie tylko pozyskiwaniem zabytków, ale również ich ochroną. W związku z tym wskazane byłoby, aby wszelkiego rodzaju instytucje,

na co dzień związane z archeologią, takie jak uczelnie wyższe czy muzea, w trakcie organizowanych prelekcji, warsztatów oraz innych wydarzeń związanych z tematyką archeologii kładły nacisk na pokazanie faktycznego charakteru tej dziedziny oraz pracy archeologa, która w większości polega na dokumentacji, opracowywaniu i analizie wyników przeprowadzonych badań, co prowadzić ma do pozyskania jak największej ilości wiedzy na temat dziedzictwa archeologicznego oraz zachowania go dla przyszłych pokoleń. Pomocne mogą okazać się tu także metody stosowane na potrzeby archeologii nieinwazyjnej, które czerpiąc z najnowszych technologii, wzbudzają zainteresowanie zwłaszcza wśród najmłodszego, cyfrowego pokolenia, dla którego bardziej atrakcyjne może okazać się skanowanie zabytków czy opracowywanie zdjęć lotniczych w dedykowanych do tego programach aniżeli „eksploracja grobowców w iście hollywoodzkim stylu”.

Ponadto, dzięki różnorodnej tematyce przeprowadzonych zajęć, w łatwy sposób udało się zaprezentować różnorodność zagadnień podejmowanych przez archeologię oraz jej interdyscyplinarny charakter; dostrzeżenie przez młodzież związków archeologii z innymi dziedzinami nauki dodatkowo rozbudziło ich ciekawość. Interdyscyplinarność jest obecnie jednym z ważniejszych i pożądanых podejść w edukacji. To rodzaj współpracy naukowej – przedsięwzięcia interdyscyplinarne łączą ze sobą wiele dyscyplin i są realizowane przy pomocy modelu pracy zespołowej (Woleński, 2019, s. 16). Zadania interdyscyplinarne w szkołach są odpowiedzią na nauczanie w obszarze jednego określonego przedmiotu, dają uczniom doświadczenie z kilku dziedzin nauki. Pozwala to na dostrzeżenie powiązań między tymi dziedzinami i czerpania z nich wiedzy, co daje możliwość spojrzenia na dane zagadnienie z różnych perspektyw i prowadzi do efektywniejszego rozwiązywania praktycznych problemów, również w dorosłym życiu (Witkowski, 2022, s. 117–118). Archeologia jest nauką posiadającą wiele specjalizacji korzystających z rozmaitych narzędzi badawczych, co czyni z niej dyscyplinę, w której każdy uczeń ma szansę znaleźć coś spójnego z własnymi pasjami. Interdyscyplinarność archeologii daje również możliwości do rozbudzenia zainteresowania przedmiotami, takimi jak historia, geografia, nauki przyrodnicze, języki obce czy fizyka.

Liczba uczestniczących w spotkaniach Koła wahała się, uzyskując najwyższą wartość w granicach 40 osób, co, biorąc pod uwagę liczbę odbiorców projektu CARE, stanowiło zaledwie niewielki procent potencjalnej grupy. Czynnikiem, który z pewnością miał wpływ na liczbę uczestników, był różnorodny charakter wspomnianych inicjatyw. Prace terenowe były wydarzeniem plenerowym, skierowanym do znacznie szerszej widowni – mogli brać w nich udział nie tylko uczniowie, ale całe rodziny. Na frekwencję wpływały również takie czynniki zewnętrzne, jak choćby inne zobowiązania uczniów czy niedogodny termin bądź godzina spotkań. Nasuwa się również myśl, że w przedsięwzięciach takich biorą udział osoby już zainteresowane daną tematyką. Warto pochylić się więc nad opracowaniem metod, które skłoniłyby niezdecydowanych uczniów do podjęcia w przyszłości czynnego udziału w tego typu zajęciach.

PODSUMOWANIE

Rozbudzone podczas trzydniowych prac terenowych przeprowadzonych w 2021 r. w ramach projektu CARE zainteresowanie archeologią zostało wykorzystane w długoterminowej współpracy archeologów ze społecznością, której wynikiem jest działalność Koła Archeologicznego przy Szkole Podstawowej w Biadkach. Na efektywność tej współpracy bezwzględnie miał wpływ fakt, że jedna z autorek niniejszej publikacji, biorąca aktywny udział we wszystkich działaniach popularyzatorskich, które odbyły się na terenie Biadek, jest ich rodowitą mieszkanką.

Przygotowane zajęcia miały na celu rozwinąć w uczestnikach pasję do przeszłości, jednocześnie gruntownie przekazując fakty dotyczące metodologii archeologii oraz roli jaką odgrywa ona we współczesnym świecie i ochronie dziedzictwa, a angażujące prace manualne dodatkowo miały pobudzić twórczość i wyobraźnię słuchaczy.

Wybrane i zastosowane podczas przeprowadzonych zajęć Koła Archeologicznego metody i narzędzia okazały się skuteczne i w znaczącym stopniu wpłynęły na postrzeganie i zrozumienie dziedzictwa archeologicznego wśród uczniów, przede wszystkim dzięki działaniom angażującym, które z powodu doświadczanych w ich trakcie emocjom budowały więzi między uczniami a dziedzictwem.

Archeologia jest nauką w niewielkim stopniu wzmiankowaną podczas formalnej edukacji obowiązkowej, co przekłada się na jej późniejszy odbiór – postrzegana jest jako dziedzina pozostająca bez korelacji z teraźniejszością. Wskazane jest więc przekazywanie wiedzy w tym temacie w inny, nieformalny sposób. Dobrą praktyką są kółka czy warsztaty archeologiczne prowadzone przez profesjonalnych archeologów, które ze względu na swoją atrakcyjność mają bardzo duże szanse wpisania się na stałe do kanonu nauczania jako rozszerzenie podstawy programowej.

Dzięki ciągłemu rozwojowi inicjatyw z zakresu archeologii publicznej można przywołać zrealizowane dotychczas projekty z obszaru edukacji archeologicznej. Jednym z nich są, przeprowadzone równoległe z badaniami terenowymi, zajęcia archeologiczne w Szkole Podstawowej oraz Przedszkolu w Górach Wysokich, których program uzyskał rekomendacje kuratorium oświaty i zgodny był z założeniami uczenia przez doświadczenie. Ich efektem był wzrost świadomości na temat lokalnego dziedzictwa i jego ochrony oraz uzyskanie informacji na temat nowych stanowisk archeologicznych (Radziwiłko, 2020, s. 125–126). Kolejnym wartym przytoczenia przykładem są działania studentów archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W ramach funkcjonowania Koła Miłośników Średniowiecza przygotowali oni zróżnicowaną ofertę edukacyjną, której głównym polem prezentacji były festiwale, festyny i pikniki historyczne, podczas których organizowano stanowiska tematyczne, gry terenowe, wykłady oraz wystawy. Członkowie Koła zaangażowali się również w prowadzenie żywych lekcji historii, składających się z wykładu i prezentacji multimedialnej, grupowego rozwiązywania kart pracy oraz warsztatów manualnych. Najważniejszym aspektem działalności edukacyjnej studentów było uświadamianie o potrzebie ochrony zabytków archeologicznych (Freygant-Dzieruk, 2020, s. 142–152).

Analizując przykłady z literatury przedmiotu, dostrzec można, mimo różnorodnego charakteru przeprowadzanych działań (m.in. cykliczne zajęcia, jednodniowe warsztaty, festyny itp.), spójność zarówno celów, jakie stawiali przed sobą edukatorzy, jak i metod stosowanych podczas edukacji archeologicznej (przede wszystkim *edutainment*). Zarówno przytoczone inicjatywy, jak i działania autorek niniejszej pracy charakteryzują się wykorzystaniem procedur ogólnie stosowanych podczas kształcenia i popularyzacji wiedzy o przeszłości przez zobligowane do tego instytucje, w których zakres wchodzi metody słowne, oglądowe, praktyczne i gier dydaktycznych (Chowaniec, 2010, s. 137–138).

Można również zauważyć, że tylko niewielka liczba podejmowanych inicjatyw ma charakter długoterminowy, który, jak w przypadku prezentowanych w artykule zajęć Koła Archeologicznego w Biadkach, pozwala na wyczerpujący przekaz informacji oraz dokonanie obserwacji i ewaluacji. Edukacja to proces długotrwały, zgłębienie danego obszaru wiedzy, podobnie jak rozbudzenie zainteresowania danym tematem, wymaga zaangażowania dużych nakładów czasu. Ciągłość i systematyczność zajęć mają również pozytywny wpływ na relacje między obiema stronami, w tym przypadku archeologami a społeczeństwem, i pozwalają na lepsze, wzajemne poznanie się i zbudowanie zaufania.

Wielce pożądaną sytuacją jest ta, w której w działania związane z edukacją o archeologii, podobnie jak w omawianym przypadku, włączyłyby się na szeroką skalę sektor akademicki, który dzięki doświadczeniu badawczemu oraz fachowej kadrze specjalistów ma szansę stworzyć rzetelną ofertę zajęć dydaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży, co ponadto może bezpośrednio przyczynić się do pozyskania w przyszłości potencjalnych studentów.

Informacje i wnioski, które udało się pozyskać w trakcie obserwacji uczestników to ogromny kapitał wiedzy do wykorzystania podczas przygotowywania następnych projektów edukacyjnych, który prowadzi do lepszej współpracy, lepszego wzajemnego zrozumienia czy w końcu do możliwości jeszcze lepszego zaprezentowania wartości archeologii oraz dziedzictwa archeologicznego, która dla społeczeństwa nie jest jeszcze tak czytelna.

Doświadczenie zdobyte w trakcie przeprowadzania opisanych w artykule działań z zakresu edukacji archeologicznej zastosowano podczas przygotowywania programu zajęć Koła Archeologicznego na rok szkolny 2023/2024, po którym zostanie dokonana ewaluacja, dzięki czemu przedstawione zostaną bardziej wnikliwe wnioski oraz obserwacje.

PODZIĘKOWANIA

Serdecznie podziękowania dla dyrekcji, grona pedagogicznego i uczniów Szkoły Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Biadkach oraz dla władz Wydziału Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

BIBLIOGRAFIA

- Chowaniec, R. (2010). *Dziedzictwo archeologiczne w Polsce. Formy edukacji i popularyzacji*. Warszawa: Instytut Archeologii UW.
- Deskurt, K. (2009). Idea „public archaeology”: edukacja archeologiczna i popularyzacja historii. *Fontes Archaeologici Posnanienses*, 45, 283–292.
- Filipowicz, P. (2022). Projekt CARE – społeczny wymiar i konsekwencje badań w Biadkach. W: K. Kajda, D. Kobiałka, A. Marciniak, *Archeologia wspólnotowa – poznając przeszłość, nie zapominając o teraźniejszości* (s. 97–114). Kraków: Universitas.
- Freygant-Dzieruk, M. (2020). Z archeologią przez świat, sposoby popularyzacji – działalności Archeologicznego Koła Miłośników Średniowiecza IA UMK. W: P. Banasiak, M. Freygant-Dzieruk, N. Stawarz, E. Wielocha, *Forum Archeologii Publicznej popularyzacja i edukacja archeologiczna* (s. 139–156). Łódź – Toruń: ArchaeGraph, Wydawnictwo Naukowe.
- Holtorf, C. (2005). *From Stonehenge to Las Vegas: archaeology as popular culture*. AltaMira Press.
- Holtorf, C. (2007). *Archaeology is a Brand! The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Kobiałka, D., Kajda, K., Marciniak, A., Krzpekowski, M. (2022). Archeologia wspólnotowa. Polskie doświadczenia projektu CARE. W: K. Kajda, D. Kobiałka, A. Marciniak, *Archeologia wspólnotowa – poznając przeszłość, nie zapominając o teraźniejszości* (s. 75–95). Kraków: Universitas.
- Krzpekowski, M. (2021). *Zabytki ruchome z badań archeologicznych przeprowadzonych w 2021 roku w Biadkach, gm. Krotoszyn* [niepublikowany raport]. Poznań.
- Lewis, C., van Londen, H., Marciniak, A., Vařeka, P., Verspay, J. (2022). Exploring the impact of participative place-based community archaeology in rural Europe: Community archaeology in rural environments meeting societal challenges. *Journal of Community Archaeology & Heritage*, 9(4), 267–286.
- Marshall, Y. (2002). What is community archaeology? *World Archaeology*, 34(2), 211–219.
- Pawleta, M. (2014). Rola zabawy jako czynnika kształtującego świadomość konieczności ochrony dziedzictwa archeologicznego we współczesnej Polsce. W: B. Szymgin *Nauczanie i popularyzacja ochrony dziedzictwa* (s. 215–228). Warszawa: Polski Komitet Narodowy ICOMOS, Politechnika Lubelska.
- Pawleta, M. (2016). *Przeszłość we współczesności. Studium metodologiczne archeologicznie kreowanej przeszłości w przestrzeni społecznej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Pawleta, M. (2020). Archeologia odpowiedzialna społecznie. Działania z zakresu public i community archaeology w Polsce. *Folia Praehistorica Posnaniensia*, 25, 149–167.
- Radziwiłko, K. (2020). Formy i metody działań popularyzatorskich na przykładzie edukacji archeologicznej w Górach Wysokich, pow. sandomierski, woj. świętokrzyskie. W: P. Banasiak, M. Freygant-Dzieruk, N. Stawarz, E. Wielocha, *Forum Archeologii Publicznej popularyzacja i edukacja archeologiczna* (s. 121–138). Łódź – Toruń: ArchaeGraph, Wydawnictwo Naukowe.
- Thomas, S. (2017). Community archaeology. W: G. Moshenska (red.), *Key concepts in public archaeology* (s. 14–30). London: UCL Press.
- Tully, G. (2007). Community archaeology: general methods and standards of practice. *Public Archaeology*, 6(3), 155–187.
- Witkowski, J. (2022). *Dydaktyka rozwoju kompetencji proinnowacyjnych*. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Woleński, J. (2019). Interdyscyplinarność, integracja i podziały nauk. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 2(220), 11–24.

ARCHAEOLOGICAL EDUCATION ON THE EXAMPLE OF THE ARCHAEOLOGICAL CLUB AT THE MIKOŁAJ KOPERNIK PRIMARY SCHOOL IN BIADKI (WIELKOPOLSKIE VOIVODESHIP)

S u m m a r y

The aim of this article is to discuss one of the forms of archaeological education on the example of activities carried out during the meetings of the “Archaeological Club” at the Mikołaj Kopernik Primary School in Biadki (Wielkopolskie Voivodeship) and to present preliminary conclusions made on the basis of observations of students participating in classes conducted during the first year of the club’s activity in 2022.

The introduction will familiarize the reader with the legal basis relating to issues related to the obligation of public education and popularization of archaeology in accordance with the idea of public ownership of archaeological heritage. The first part of the text will briefly present the assumptions of public archaeology and community archaeology on the example of activities under the international scientific project CARE, the full name of which is Community Archaeology in Rural Environments – Meeting Social Challenges, which took place in the village of Biadki in 2021 and constituted a direct context and impulse to establish long-term cooperation with the local primary school. This will be followed by a discussion of the activities conducted with the students, and then the conclusions formulated on the basis of the observations made during the workshop, which provided information on the effectiveness of the educational activities. They also made it possible to analyse the selected teaching methods and to refer to the subject literature, and to formulate postulates to make further educational activities even more effective. The final section includes a summary of the activities described in the article and reflections arising from their comparison with other public archaeology practices concerning education.

